

דבר ה' זו הלכה (שבת קל"ח): הלכה שבועית בנושאים אקטואליים

נס קפה מממים שבושלו בסיר בשרי, חלה שנאפתה בתבנית בשרית-

מקורות והערות

1. שו"ע (יו"ד סי' צה סע' ג)

"קערות של בשר שהודחו ביורה חולבת בחמין שהיד סולדת בהן, אפילו שניהם בני יומן, מותר, משום דהוה ליה נותן טעם בר נותן טעם דהתירא. והוא שיאמר ברי לי שלא היה שום שומן דבוק בהן. ואם היה שומן דבוק בהן, צריך שיהא במים ס' כנגד ממשות שומן שעל פי הקערה. הגה ויש אוסרים אפילו אין שומן דבוק בהן, אלא א"כ אחד מן הכלים אינן בני יומן מבליעת כלי ראשון, ואז כל הכלים מותרים והמים נוהגין בהן איסור לכתחלה. אבל אם שניהם בני יומן, והדיח אותן ביחד בכלי ראשון, הכל אסור. והכי נוהגין, ואין לשנות. ודוקא שהודחו ביחד ובכלי ראשון, אבל אם הודחו זה אחר זה, או בכלי שני אפילו ביחד, הכל שרי.

2. הסברה לאסור את המים בהם שטפו את הכלים היא שהמים בלעו טעם פגום של בשר וחלב. ואף על פי שנותן טעם לפגם מותר בדיעבד, שימוש במים אלו לא נחשב ל'דיעבד' מאחר ואין הפסד בשפיכתם ובהבאת מים חדשים. (ראה ט"ז סי' צה ס"ק י. ש"ך סי' צה ס"ק יד- שניהם בשם הרמ"א בתורת חטאת שהביא את דברי האיסור והיתר).

3. בשבוע שעבר הבאנו את דברי הרמ"א (סי' צה סע' ב) שפסק שבנ"ט בר נ"ט בטעם פגום מותר לכתחילה- "וכן אם היה הכלי שנתבשלו או נצלו בו לפגם, שלא היה בן יומו, נוהגין היתר לכתחילה לאכלו עם המין השני" [וראה עוד בכף החיים (סי' צה ס"ק ג) שהתיר כרמ"א וכן משמע מביאור הגר"א (סי' צה ס"ק י)].

ולפי זה אף אצלנו כך הוא, שהמים בלעו טעם בשר פגום מהסיר- נ"ט בר נ"ט בטעם פגום- ומותר לכתחילה.

ובמה שכתב רמ"א שמותר אף לכתחילה, יש ספק האם כוונתו היא שמותר לכתחילה לבל בכל שאינו בן יומו על מנת לאכול עם חלבי, או שמא דווקא באופן שכבר התבשל בסיר שאינו בן יומו מותר לאכול עם חלבי אך לכתחילה לעשות כך אסור.

בעניין זה ראה מה שכתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' עז), "עוד כתב על מה שראה בספרי (ח"ט סי' ע"ז) ע"ד מה שנשאלתי בענין גלידה פארווא שנעשה בביח"ר שביום שלפניו נעשה באותו כלי גלידה חלבי וכו', ואוכלין אותו גלידה עם בשר, והעליתי שם לאסור לעשות כן לכתחילה, וכתבתי לדחות כל צדדי היתר, ובנדון דהוי נטבנ"ט כתבתי בזה"ל: אחר מעל"ע אף דהודחה יפה והוי נטבנ"ט מ"מ יש להחמיר לכתחילה כמ"ש הרמ"א (בסי' צ"ה סעי' ב) עכ"ל. וכתב מע"כ דלכאורה לא נמצא כן ברמ"א

שם, דאדרבה איתא שם דבאינו בן יומו מותר אף לכתחילה, וז"ל הרמ"א שם: וכן אם היה הכלי שנתבשלו או נצלו בו לפגם שלא היה בן יומו נוהגין היתר לכתחילה לאכלו עם המין השני עכ"ל. הנה כבר נתעוררתי בזה מפי הרה"ג מוה"ר מתת' דייטש שליט"א וכתבתי כבר על גליון ספרי הנ"ל בזה"ל: ואף דבאינו בן יומו מתיר הרמ"א, היינו אם כבר נתבשל ולא לבשל לכתחילה, וכמ"ש החכמת אדם (כלל מ"ח דין ב'), ובהפלאה (בחי' על בב"ח סי' צ"ה) נסתפק בזה עכ"ל".

ואין זה דומה למים ששטפו בהם את הכלים. שמים ששטפו בהם את הכלים נאסרים אפילו אם אחד הכלים אינו בן יומו (רמ"א שם סע' ג). לפי ששם המים בלעו בבת אחת טעם של בשר פגום ושל חלב-כלומר טעם בשר בחלב פגום וזהו ככל נותן טעם לפגם האסור לכתחילה (לשיטת רמ"א, אך לשו"ע מותר), מה שאין כן אצלנו שהבליעה הייתה מטעם בשר פגום ורק אחר כך טעם חלב ואז היה בליעת נ"ט בר נ"ט של טעם פגום (ראה ב"י סי' צה סע' ג, רמ"א סע' ג, ט"ז ס"ק י-יא, ש"ך ס"ק יב וס"ק טז).
[*בשבוע הבא נבאר את ההלכה בעניין רחיצת כלים חלביים ובשריים יחד].

4. בפתחי תשובה (סי' צה ס"ק ה) הביא משו"ת מנחת יעקב שמה שאוסרים מים שנתחבה לתוכם כף בשרית שאינה בת יומה, זה דווקא במים שלא הוחמו לשתייה- אבל מים שהוחמו לשתייה אולי נחשבים כאוכל ומותר כי זה 'דיעבד'. למעשה קשה לסמוך על סברה זו לבדה משתי סיבות. ראשית המנחת יעקב עצמו לא הכריע את הדין ונשאר בצריך עיון. שנית הפרי מגדים (סי' צה משבצות זהב ס"ק י) מדקדק שלדעת האיסור והיתר ורמ"א אין הבדל בין מים שהוחמו לשתייה למים אחרים ושניהם נאסרים ונחשבים 'לכתחילה'.

לכן עיקר ההיתר האמור כאן, נסמך על הסברה הראשונה שהבאנו (מקור מס' 3).
וראה עוד בספר 'להלכה- המדריך למטבח היהודי' מאת הרה"ג אהרן רייכמן שליט"א (עמ' רפט)

5. ש"ך (שם ס"ק ג) "והמנהג לאסור לכתחילה - לאכלו בכותח ובדיעבד מותר אם נתן בכותח אבל לבשלו לכתחילה בקדרה של בשר כדי לאכלו בכותח אסור אפילו להמחבר וסייעתו כ"כ סמ"ק סי' רי"ג והגה"מ ורי"ו ומביאם ב"י וכ"כ האו"ה ריש כלל ל"ד בשם המרדכי". וראה גם- ערך לחם (סי' צה סוף סע' א), כה"ח (סי' צה ס"ק א), מזרח שמש (ריש סי' צה).

לעומתם יש חולקים וסוברים שדעת השו"ע להתיר לכתחילה ממש, כלומר לבשל בסיר בשרי על מנת לאכול עם חלבי ראה: שו"ת יביע אומר (ח"ט יו"ד סי' ד). וראה גם- שו"ת תפלה למשה ח"ג סי' יב ושו"ת שמע שלמה ח"א סי' ב.

6. כתב בספר התרומה (סימן סא) "וכן קטנית שבשל בקדירה שהיתה תחלה בהחלב ועתה אין בה מותר לאוכלן בקערות של בשר או אפכא ואפילו המחבת והקדירה בת יומן הכל מותר כמו דגים שעלו בקערה שהיה בה בשר מותרין לאוכלן בכותח שהיא של חלב. ואפילו נאמר עלו דוקא מותר ולא נצלו. אבל נתבשלו מותר שהטעם הראשון מתפשט במים ואיכא ג' נותני טעם של ראשון במחבת ומשם במים ומשם בביצים ואכתי היתר הוא". כלומר שלשיטתו יש לחלק בין צלי לתבשיל, אם הדגים התבשלו בקדרה בשרית (וכ"ש הונחו בה) מותר לאוכלם עם חלב. אך אם נצלו בשפוד בשרי אסור לאוכלם עם חלב, טעם הדבר הוא שהמים בקדרה הם עוד נותן טעם. והרא"ש (חולין פ"ח ס"ל) הביא את דבריו וכתב שהתרומה פקפק להחמיר גם בבישול לפי שלפעמים הדבר המתבשל נוגע בקדרה ומקבל טעם ממנה ללא תיווך המים, אולם למעשה העלה להקל כיון שרוב פליטת הטעם היא במים שבקדרה והטעם נבלע בתבשיל רק ע"י רתיחת המים.

[גם הסמ"ג (לאוין ס"י קמ-קמא) והסמ"ק (ס"י ריג) כתבו לחלק בין בישול לצלייה אלא שהסמ"ק סובר שלכתחילה יש להחמיר בבישול וצלייה וההיתר הוא רק בדיעבד].

7. עיין בש"ך (ס"י צה ס"ק ד) שהביא בשם מהרש"ל להחמיר בנצלו.

8. רמ"א (ס"י צה ס"ע ב) מתיר אפילו בנצלו בדיעבד, כלשונו "ובדיעבד מותר בכל עניין" היינו גם בנצלו. וכן הוא בחכמת אדם (כלל מח ס"ע א) שכתב, "קיימא לן נותן טעם בר נותן טעם מותר כגון דגים או ביצים אפילו קלופים וכיוצא בו שנתבשלו או נצלו בקדירה של בשר בת יומא מקונח יפה או אפילו אינו מקונח אלא שיש ששים נגד הממשות מותר לאוכלן בחלב שהרי אין כאן אלא נותן טעם בר נותן טעם רצה לומר שהבשר נתן טעם בקדירה והקדירה בדגים וכיון שהטעם קלוש כל כך אינו ראוי שיחול עליו אחר שנתנו בחלב שם חדש מבשר וחלב (אבל אם בישל ביצה אפילו אינה קלופה עם בשר אסור לאוכלו בחלב) כן סתם בשולחן ערוך (סימן צה) אבל אנו הנמשכים אחר רמ"א קיימא לן דלכתחילה אסור לאכלן בחלב דכיון שנתבשל בתוכו הרי זה כאילו הבשר היה בעין בתוכו ומכל מקום בדיעבד שכבר נתן לתוך החלב מותר דבדיעבד סמכינן על פסק השולחן ערוך בין בנתבשלו בין בנצלו (אחרונים דלא כש"ך ס"ק ד) ואם לא נתבשל בתוכו אלא שבישל דגים בכלי שאינו לא בשר ולא חלב והניחם מרותחין לכלי בשר והכלי היה צונן (דאם שניהם חמין הוי כנצלה ש"ך ס"ק ו) מותר לאוכלו בחלב אפילו לכתחילה כיון שלא נתבשל בתוכו לא חשבינן להבלוע כאילו היה הבשר בעין וכן אפילו נתבשל בכלי של בשר מותר לכתחילה ליתנם בכלי של חלב כיון שאין אוכלן בחלב ממש ומכל מקום צריך ליזהר שלא יתנם בדרך עירוני דהיינו לערות מכלי של חלב לבשר כדלקמן סימן י"ג ומכל מקום

לכבוד שבת וכיוצא בו אם אין לו כלי אחר יש לסמוך על המתירין דמותר לערות ומכל מקום ימתין עד שיצטנן קצת מרתיחתו דאז לכולי עלמא מותר לערות ובשעת הדחק כגון על הדרך מותר לבשל לכתחילה בכלי של בשר וליתנו לכלי של חלב רק שלא יאכל בחלב (עיין פרי חדש שם ס"ק ז).
וראה עוד בספר 'להלכה- המדריך למטבח היהודי' מאת הרה"ג אהרן רייכמן שליט"א (עמ' רצ)/

בס"ד

עיקרי ההלכות.

- א. מים שהתבשלו בסיר בשרי נקי שאינו בן יומו- מותר להכין מהם נס קפה או כל משקה חלבי אחר.
- ב. חלות שנאפו בתבנית בשרית נקייה בת יומה- לשו"ע מותר לאוכלה עם חלבי לרמ"א אסור לכתחילה אך אם התערבה עם חלבי מותרת באכילה.
- ג. אם התבנית אינה בת יומה מותר לכתחילה גם לדעת רמ"א.

א. הכנת 'נס קפה' ממים שהתבשלו בסיר בשרי.

בשבוע שעבר עסקנו במחלוקת הפוסקים בדין 'נ"ט בר נ"ט'. למחלוקת זו יש השפעה גם על השאלה הבאה- אדם שחיים מים בסיר בשרי (נקי) האם מותר לו להשתמש במים אלו להכנת קפה נמס (או כל משקה חלבי אחר) עם חלב?¹

לגבי שטיפת כלים בשריים וחלביים באותם מים כתב רמ"א¹ שהמים נאסרים אפילו אם אחד מהכלים היה 'אינו בן יומו', כלומר השימוש האחרון בו לבשרי או חלבי היה לפני למעלה מ-24 שעות. טעם הדבר הוא שמאחר ואין הפסד בשפיכת המים- שימוש בהם נחשב ל'לכתחילה' ואין להשתמש בנותן טעם לפגם אלא בדיעבד.²

אם כן, גם בשאלתנו לכאורה יש להחמיר שאפילו אם הסיר בו בושלו המים היה בשימוש לבשרי לפני למעלה מ-24 שעות, אסור להשתמש במים אלו לקפה נמס.

אולם למעשה ישנן שתי סברות שמחמתן יש להקל במקרה זה (אם הסיר 'אינו בן יומו'):

- א. המים בהם שטפו את הכלים בלעו טעם פגום של בשר וחלב יחד. לעומת זאת בשאלתנו המים בלעו טעם פגום רק של בשר ואחר כך יבלעו חלב.³
- ב. המים בהם שטפו את הכלים לא יועדו לשתיה. מה שאין כן בשאלתנו, ויש אומרים שמים המיועדים לשתיה דינם כאוכל ונחשבים 'דיעבד' ומותרים.⁴

כל זה לשיטת רמ"א, לשיטת השו"ע ביארנו שבוע שעבר את מחלוקת הפוסקים בשיטתו וכולם מודים שלשיטתו אם כבר בושלו המים בסיר מותר לכתחילה להכין מהם 'נס קפה'.⁵

ב. אכילת חלות שנאפו על תבנית בשרית עם מאכל חלבי.

כפי שכבר למדנו אחת השיטות בדין 'נ"ט בר נ"ט' מחלוקת בין בישול לצלייה- בבישול יש 3 נותני טעם: מהבשר לסיר, מהסיר למים ומהמים לתבשיל, אך בצלייה יש רק שני נותני טעם- מהבשר לכלי ומהכלי למאכל.⁶

לפי זה כך הדין גם באפייה. התבנית קבלה טעם מהבשר והחלה מהתבנית ולכן אין לאכול חלה זו עם חלב אפילו בדיעבד וכך פוסק מהרש"ל.⁷

אך רמ"א פסק שאין הבדל בין צליה לבישול ושניהם אסורים לכתחילה ומותרים בדיעבד לכן בשאלתנו- אם החלה עדיין לא התערבה עם חלב אסור לאוכלה עם חלב, אך בדיעבד אם כבר התערבה (כגון שמרח גבינה על פרוסת חלה) מותר לאוכלה עם החלב שהתערב בה.⁸

גם בזה לשיטת השו"ע מותר לכתחילה לאכול חלבי עם חלה שנאפתה בסיר בשרי ויש אומרים שמותר לכתחילה לאפות בתבנית בשרית על מנת לאכול עם חלבי.⁵

כמובן שתנאי הכרחי להיתר הוא שהתבנית הייתה נקייה לגמרי.